

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

19e jaargang nr. 20

15 mei 1966

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 5,50 per jaar
buitenland f 7,— per jaar
voor België f 6,—
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Hoe vertellen we het onze kinderen?

Een reis naar Berlijn is de moeite waard — staat er in de propagandafolders van de toeristenorganisaties. En het is beslist niet overdreven uitgedrukt. Goed, het blijft een hele ruk zo'n 750 kilometer en men moet zich wat moeilijkheden getroosten bij het passeren van de grens tussen West- en Oost-Duitsland. Maar eenmaal gearriveerd doemt dan ook een wereldstad op met een keur van toeristische mogelijkheden. Denk maar eens aan de vele gezellige café-terrasjes op de drukke Kurfürstendamm, het hartje van West-Berlijn. Of aan de talrijke prachtige museums, zowel in de Oostelijke als Westelijke sector van de stad. Of aan de politieke cabarets, de talrijke toneel-, concert- en operavoorstellingen. Zelfs bescheiden tochtjes door bos en beemd zijn niet uitgesloten, om van zeilen op de Wannsee nog niet eens te spreken. Want Berlijn mag dan een geïsoleerde stad zijn: het is groter dan je denkt.

Eigenlijk is het niet goed voorstelbaar, dat een man als Hitler hier meer dan tien jaar de baas heeft gespeeld. De mensen lijken er niet minder gemoedelijk dan in ons eigen land. Een beetje beangstigend idee, dat zo iets dan toch mogelijk was. Zou het in principe misschien overal mogelijk zijn onder bepaalde omstandigheden? Of blijft na zoveel jaren het feit van belang, dat de nazi's in Berlijn één van hun laagste percentages stemmen hebben gehaald?

Er zijn nog andere prikkelende vragen. Een verkenningstrip door één van de beide stadsdelen blijft onvoltooid zonder ook het centrum te hebben „gedaan”. Maar van een eigenlijk centrum voor heel Berlijn is geen sprake. Want midden in dat centrum staat de muur en alle wegen leiden daar eens naar toe. In de communistische sector is de laatste jaren de wederopbouw van dit stadsdeel met voortvarendheid aangepakt; in West-Berlijn was men er al eerder mee begonnen. Toch blijft er vooralsnog een strook, die verwoest en vervallen is en het feit van de muur zal wel maken, dat daar vooreerst geen verandering in komt. En zo ziet men bordjes met straatnamen, die eens de volken van Europa deden sidderen en waarvan men zich thans met geen mogelijkheid kan voorstellen, dat zij ooit überhaupt iets hebben kunnen aanduiden. De Voszstrasse, de Friedrichstrasse, de

Wilhelmstrasse; onkruid tussen de stenen en grasvelden waar eens de grote ministeries en ambassades hebben gestaan: men zou er zijn koeien kunnen laten grazen.

Zo vergaat de roem der wereld.

Maar het is wel een krankzinnige wereld. Zó bevind je je op de grote boulevards, in de drukke gezellige straten en zó loop je je te pletter tegen het vacuum. Onheilspellende stilte. Prikkelendraad, tankversperringen, en uit ruwe blokken beton en haastig bijeengeraapte stenen opgetrokken versperring tussen twee stadsdelen. Wachttorens en aan weerszijden zwaar bewapende schildwachten. De muur. Scheidslijn tussen twee ideologieën: bitter voorbeeld van de meest onbarmhartige confrontatie tussen Oost en West. Als men niet wist, dat hier regelmatig doden vielen zou het een bombastische scène uit een slecht gespeelde en door een middelmatige geest in elkaar geflanste opera kunnen zijn.

Grote borden met propagandistische leuzen aan weerszijden. Knalrode onder het motto: voor vrede en socialisme. Witte met het opschrift: voor vrijheid en menselijkheid. Maar wie wil er eigenlijk geen vrijheid en menselijkheid en wie is er tegen de vrede? Over dat socialisme zou dan nog te praten zijn. In ieder geval zijn de ten hemel schreiende toestanden wel het allerminst in overeenstemming met deze begrippen en ook met socialisme hebben ze niets te maken. Men kan er alleen diep en diep verdrietig van worden als men dit alles aanschouwt. We leven in volle vrede, althans in dit deel van de wereld.

personalia

Mr. Dr. H. J. ROETHOF. Geboren te Utrecht in 1921. 2e Voorzitter van het Humanistisch Verbond.

Schreef o.a.: Het zelfbeschikkingsrecht der nationaliteiten (proefschrift 1951), The Republic of the South Moluccas (in: Symbolae Verzijl 1958), later afzonderlijk in het Frans verschenen als „La republique des Moluques du Sud”. De norm in het volkenrecht (1962), alsmede gedichten: Verenigde Kringen (1947), Antilliaanse Cahiers, jaargang III, nr. 3 (1959).

**lijst van
boeken
en
brochures**

verkrĳgbaar bij
**humanistisch
verbond**
oudegracht 152
utrecht
telefoon 030-10163
postgĳre 30.49.60

Op aanvraag gratis verkrijgbaar
Oudegracht 152 — Utrecht

Er zijn mogelijkheden te over tot welvaart. Ik wil niet zeggen, dat  lle mensen hier het goed kunnen hebben als ze willen, maar redelijke materiële omstandigheden zijn voor de meesten weggelegd. Dat blijkt trouwens ook, luttele straten verder. Hoe is het dan in vredesnaam mogelijk, dat ze er dit van hebben gemaakt?

Nu ja, kan men schouderophalend zeggen, „das alles verdankt man dem Führer“, die Duitsers hebben het er dan ook wel naar gemaakt. Het is 'n opmerking die zeker Nederlanders aan zal spreken en dan ook niet gemakkelijk valt weg te duwen naar het onderbewustzijn. Het is bovendien maar al te waar. De juistheid van de constatering kan moeilijk worden betwist. Maar zijn we daarmee klaar? Mogen we er ons op die manier van afmaken en overgaan tot de orde van de dag? Want hoe lang moet dit alles nog voortduren? Is dit nu, wat men in de wandeling wel noemt, een „gerechte straf“ of misschien alleen maar het krankzinnige onvermogen van de mens om orde op zijn zaken te stellen, zelfs of juist in een verfijnde wereld van cultuur, techniek en wetenschap? We leven per slot van rekening meer dan twintig jaar na de oorlog. Er is een heel nieuw geslacht opgegroeid, dat die oorlog niet meer of niet bewust heeft meegemaakt. De beneden dertigjarigen zijn daar stuk voor stuk toe te rekenen. Hoe lang moeten ze nog gebukt gaan onder de fouten, misdrijven, door hun vaders en moeders bedreven?

Volgens sommigen bestaat er zoiets als een begrip collectieve schuld. Eerlijk gezegd heb ik

zelf nooit goed geweten wat ik daarmee aan moest. Ik zie niet in hoe een collectiviteit als geheel voor een bepaalde daad schuldig zou kunnen staan, laat staan voor een overweldigend complex van de meest uiteenlopende misdaden. Men kan in vereniging een moord plegen, natuurlijk, met twee of meer personen. En dan is elk van de moordenaars aansprakelijk te achten voor het persoonlijk aandeel, dat hij in het misdrijf heeft gehad. De mate van schuld van de individuele deelnemers zal bijna steeds uiteenlopen en kan soms door de rechter vrij nauwkeurig worden vastgesteld. Met het optellen van hun gezamenlijke schuld om te komen tot een collectief vergrijp, neen, dat kan ik niet anders beschouwen dan als een zinloze bezigheid. Nog minder is mij duidelijk hoe een geheel volk aansprakelijk zou zijn te stellen voor ingewikkelde en vaak duistere machinaties, waartegen enkelen zich consequent hebben verzet, vele andere meelopers waren, sommigen te laat ontdekten dat ze op de verkeerde weg waren en toen de loop der gebeurtenissen niet meer konden stuiten en verscheidene anderen zeker individueel ernstig in gebreke zijn geweest, dus schuldig. Moet dit alles over één kam geschoren worden?

Ik kom daar niet mee uit de voeten. Ik kom er helemaal niet mee uit de voeten als ik aan die jonge gezinnen denk, die zich   k een toekomst willen bouwen maar — naar nu blijkt — eigenlijk al in de wieg, in 1936, in 1940, hun beste kansen hebben gemist. Voor hen blijft er van die collectieve schuld nog minder dan iets over. Ten opzichte van hen dit begrip in de mond nemen, zou alleen maar getuigen van... ja, waarvan eigenlijk? Ik herinner me dan weer — persoonlijk en heel levendig — hoe in de tijd van Hitler alles wat Joods was onder de schimp stond van een genadeloos regiem. Men kan daar tegenwoordig dikke boeken over lezen, achteraf en liefst aan de huiselijke haard. Maar dat blijft dan iets anders als wanneer men de eerste berichten over de kristalnacht, de brandschatting van Joodse synagogen, huizen en bedrijven, kersvers uit pers of radio heeft moeten vernemen. Het blijft ook iets anders als wanneer menzelf de Joden heeft zien wegslepen naar een toen nog hoogst onzeker lijkende toekomst, naar een lot dat in elk geval geen enkel goeds voorspelde. Toen kon men direct haten, fel en machteloos verachten de bedrĳvers van dit kwaad. Na meer dan twintig jaar, aan de Berlijnse muur, kan men er alleen maar verdrietig en ietwat ontuchtterd tegenover staan. Want zoals teruggekeerde Joden uit concentratiekampen soms verklaarden, dat zij daar zelfs de gevoelens van haat niet meer konden opbrengen, zo min lijkt het mogelijk tussen de Berlijnse situatie van toen en nu nog enig zinvol verband te leggen.

Laat ik het ronduit zeggen. Het is daar ginds een beschamende toestand. Beschamend voor ons allemaal, als mensen, ook al weten we dat we het niet willen en dat we er persoonlijk niets aan kunnen veranderen op dit moment. Een gevoel, dat niet minder drukt in de wetenschap van elders in de wereld helaas nog bestaande uiterst beschamende situaties. Dus toch een vorm van collectieve schuld? Wie het zo opvat heeft het slecht begrepen. Het zou trouwens een veel te simpele verklaring zijn voor een zo gecompliceerd probleem als dit. En met simplificaties is de wereld van vandaag zeker niet gebaat. Wat ik me wel afvraag is, of het geen tijd wordt om ons meer dan tot dusver te gaan bezinnen op de positieve mogelijkheden van ons menszijn. Want als dit in volle vrede

Zo juist verschenen:

HOMOSEXUALITEIT

samengesteld door:

Dr. C. van Emde Boas, drs. P. J. F. Dupuis, mr. B. W. van Houten, drs. A. G. van Omme, drs. A. F. C. Overing, J. Reehorst, dr. S. J. Ridderbos, prof. drs. J. H. A. Vermeulen, P. W. van der Vliet, dr. J. J. A. Vollebergh, dr. R. Zijlstra.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 31.

en in een omgeving, die welvaart ademt, mogelijk is, wat weten we er dan toch nog maar bitter weinig van te maken!

We zitten allemaal gevangen in ons eigen kringetje. Sommigen hebben het zo druk dat het beklemt; anderen lopen zich te pletter tegen een muur van verveling. In beide gevallen blijft er nauwelijks gelegenheid voor werkelijke aandacht voor de problemen van anderen. Reeds Aristoteles heeft de mens geschilderd als een gemeenschapswezen. De traditie van een eeuwenoude werkelijkheid leert, dat hij daarnaast evenzeer beschouwd kan worden als een zichzelf zoekend subject. Dit moet ook wel één van de voornaamste oorzaken zijn van het ontstaan van oorlogen. Weinig zaken immers kosten ons groter moeite dan ons te verplaatsen in de beweegredenen van anderen. Ten opzichte van buitenlanders is er alleen reeds de taalbarrière. De ervaring in eigen kring — zonder die taalmoeilijkheid — toont pijnlijk aan, hoe zelden ook daar vaak de mogelijkheden tot het gesprek worden aangegrepen.

We hebben de mond vol over verdraagzaamheid maar komt dit in de praktijk niet nogal eens neer op een zoeken van ruimte voor onszelf? Hoe beter we het materieel hebben, hoe duidelijker die eigenschap zich op de voorgrond lijkt te dringen. Menigeen heeft er een hekel aan als een ander hem te intens met diens problemen tracht te benaderen. Liever blijven we aan de oppervlakte. Het is nu eenmaal prettiger zich vast te klampen aan de rozige kanten van het bestaan dan met de neus te worden gedrukt op harde onaangename feiten. Het streven in dit opzicht kan zover gaan, dat het er toe verleidt ons volledig voor die feiten af te schermen. Dan laten wij situaties op hun beloop, die om een

oplossing schreeuwen, situaties waarvan zelfs het „komt tijd komt raad” nog nauwelijks tot ons doordringt.

Bewust leven is moeilijk. Vaak worden zij, die er toe oproepen aangezien voor vervelend, voor zwaartillend, voor overserius. Zolang het niet tot werkelijke catastrofes komt lijkt het ongelijk ook aan hun kant. Dan rijst de vraag of dat pogen om bewust te leven de inspanning wel waard is. Toch heeft de mens zich op die manier gesleept van ramp naar ramp. Lodewijk XV danste met zijn maitresse op de rand van een vulkaan en liet de zondvloed komen. Wij voeren nog veel stouter stukjes uit — ook op sexueel gebied — en sluiten de ogen. De belangstiggende vraag van vandaag is daarom of wij onze les wel hebben geleerd. En ik moet zeggen, dat ik daar allerm minst zeker van ben.

In een politiek cabaret beluisterde ik een satire over de West- en Oost-Berlijnse televisieuitzendingen. Dit programma van één enkele stad maar van twee door een ontzaggelijke ideologische kloof gescheiden werelden. Het ging over het klokje van gehoorzaamheid, als U die uitdrukking nog kent uit de tijd van Uw jeugd. Over de televisieomroepsters, die met een zoet lijntje en een romantisch sprookje de kinderen 's avonds om zeven uur het bed in moeten praten. Zo gaat dat immers tegenwoordig onder de invloed van de moderne techniek. Dankbaar onderwerp in dit geval voor wrange grapjes over prins en koningen, die in de West-Berlijnse louter slechte streken op hun kompas hadden staan. Ik hoop vurig, dat de werkelijkheid iets minder navrant is, ofschoon ik daar niet eens zo zeker van ben. Want in twee sectoren van één stad worden mensen opgevoed niet tot verstandhouding voor elkaar maar tot wederzijdse minachting. Voorzover het niet bewust gebeurt is het wel de situatie, die er alle aanleiding toe geeft.

Een onmogelijke toestand. Zo onmogelijk, dat zij eenvoudig niet aan kinderen is uit te leggen. Toch worden die er, welhaast vanuit de wieg, mee geconfronteerd. Geconfronteerd met het feit, dat we als mensen gezamenlijk dikwijls nog maar weinig van terecht brengen. Ik vraag me af, wat we straks doen als onze kinderen ons daarvan rekenschap komen vragen. Wat zullen wij aanvoeren als argument voor ons onvermogen om in een wereld van technische perfectie onze meest elementaire intermenselijke problemen op te lossen? Ik weet het werkelijk niet. Ik weet alleen, dat zelden de vraag van „hoe vertellen wij het onze kinderen?” 'n zo beklemmende betekenis, een zo benauwende achtergrond kreeg.

H. J. ROETHOF.

Opvoeden is het vermogen jongelui van vijftien met behulp van list, geweld of overtuigingskracht over te halen tot beslissingen, die ze vrijwillig zouden nemen, als ze vijftig waren.

Kronkel
(Simon Carmiggelt, Nederlands auteur)

HUMANISTISCHE CORRESPONDENTIEKRING VOOR HUWELIJKSCONTACTEN
opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van
contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.
Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 30 ct. aan postzegels insluiten. (adv.)

Fragment uit de opdracht van de *Verhandeling over ketters* (1554) aan hertog Christoffel van Württemberg door Martinus Bellius (pseud. van Castellio).

„...Wat ik gezegd heb ten aanzien van de doop geldt evenzeer ten aanzien van andere godsdienstige zaken, waarover gedisputeerd wordt, waarbij iemand in God en in Christus, de Zoon, gelooft, Hem volgens zijn geweten dient maar onbewust ergens in dwaalt of in onze ogen lijkt te dwalen. Wanneer ik het leven en de prediking van Christus beschouw, die, ofschoon zelf onschuldig, steeds de schuldigen vergaf en ons leerde te vergeven, tot zevenenzeventig maal toe, zie ik niet in hoe wij de naam van Christus mogen behouden als wij zijn lankmoedigheid en vergevensgezindheid niet navolgen. Zelfs indien wij onschuldig waren zouden wij Hem moeten navolgen. Hoeveel te meer daar wij met zoveel zonden overdekt zijn. Als ik mijn eigen leven naga zie ik zo vele en zulke grote zonden, dat ik niet denk ooit vergiffenis te zullen ontvangen van mijn Verlosser, als ik klaar stond om anderen te veroordelen. Laat ieder zichzelf onderzoeken, zijn geweten nazoeken, zijn gedachten, woorden en daden wegen. Dan zal hij zichzelf zien als iemand, die niet in een positie is om de splinter uit het oog van zijn broeder te halen voordat hij de balk uit zijn eigen oog verwijderd heeft. Om de vele zonden die wij allen hebben zou het beste zijn als ieder naar zichzelf keek en er zorg voor droeg zijn leven te verbeteren en niet anderen te veroordelen. Deze vrijbrief om te oordelen die vandaag de dag overal heerst en overal bloedvergieten toont dwingt mij, Genadigde Vorst, mij in te spannen om het bloed te stelpen, in 't bijzonder het onschuldig

vergoten bloed, ik bedoel dat van hen die ketters genoemd worden, een naam die heden zo schandelijk, afschuwelijk en vreselijk is, dat er geen vluggere manier is om een vijand kwijt te raken, dan hem van ketterij te beschuldigen. Het woord alleen al veroorzaakt zo'n afgrijzen dat de mensen, als het uitgesproken wordt, hun oren dicht stoppen voor de verdediging van het slachtoffer en woedend niet alleen het slachtoffer vervolgen maar ook allen die het wagen hun mond open te doen om hem te verdedigen. Door deze woede is het voorgekomen, dat velen gedood zijn, voordat hun zaak werkelijk onderzocht was.

Ik zeg dit niet ten gunste van ketters. Ik haat ketters. Neen, ik spreek omdat ik twee grote gevaren zie. Het eerste is dat iemand een ketter wordt genoemd, die het niet is. Dit gebeurde vroeger, want Christus en zijn discipelen werden als ketters ter dood gebracht en er is reden om te vrezen, dat dit in onze eeuw weer zal gebeuren, want deze eeuw is niet beter maar slechter...

Het tweede gevaar is dat hij, die werkelijk een ketter is zwaarder gestraft wordt of in strijd me de christelijke beginselen...

De ouden schreven voornamelijk tegen de heidenen door wie zij werden vervolgd, zolang zij Christus volgden en de apostelen, die nooit iemand vervolgden maar door allen vervolgd werden. Maar toen de zonden wiesen en de heidenen met de vervolging ophielden stonden christenen tegen christenen op, vooral als zij zagen, dat iemand iets te sterk de waarheid verdedigde... Zo is het gebeurd, dat alle heiligen geleden hebben door vervolging, ofschoon niet allen die vervolgd worden heiligen zijn...

lezingen voor de radio

Zondag 22 mei VARA 9.45 uur:

G. STELLINGA: „100 jaar Volksonderwijs - 100 jaar Openbaar Onderwijs”.

Zondag 29 mei VARA 9.45 uur:

wijlen H. G. CANNEGIETER: Uitgesproken door G. Stuiveling: „Geestdrift en nuchterheid”.

Zondag 5 juni VARA 9.45 uur:

E. Happé: „Alweer het weer”.